

למעשה

מאמר מרכזי הרב פנחס זרביב

"וראית את אחורי ופני לא יראו" (לג, כג) בצעירותו שהה מרן ה'חתם סופר' בעיר מינץ ואת סעודותיו היה סועד על שולחנו של נגיד מיהודי העיר. באותה תקופה פשטו על העיר רבים מחיילי צבא צרפת והתפזרו בה. כדי להתקיים, אילצו החיילים את נגידי העיר לארחם בבתיהם ולזון אותם. אחד החיילים התקרב אל הנער היהודי המחונן וביקשו ללמדו עניינים שונים ותמורת זה יעשה עבורו מלאכות ושירותים שונים. לא ארך הזמן, וחיילי צרפת נטשו את העיר, ובהם גם אותו חייל שגילה יחסי קירבה לחתם סופר הנער. כעבור שלושים שנה מאז שהותו במינץ פרצה מלחמה קשה בממלכת האוסטרו הונגרית. באותם ימים הגיעה אל בית דינו של החתם סופר פרשה שהיתה קשורה ברכישת נשק בלתי חוקי על ידי יהודים מקומיים, וכאשר נתגלעו ביניהם חילוקי דעות ולא יכלו להגיע לעמק השווה ביקשו את חוות דעתו ופסיקתו של מורם ורבם. אחד מבעלי הדין מסר את פסק הדין שבידו לערכאות של בית המשפט הממלכתי הצבאי, לאות ולראיה כי בעלי הדין השונים פגעו בבטחונה וסיכנו את שלומה של הממלכה. עיין שופט הצבא הראשי בפסק הדין וגילה את שמו של החתם סופר מתנוסס עליו, התמלא השופט כעס רב על הרב היהודי על שידע מן הפרשה ולא סיפר על כך לשלטונות, והחליט להעמידו לדין כמרגל. פחד נורא נפל על יהודי הקהילה על כי מורם ורבם הגדול נקלע לסכנת פיקוח נפש, הללו ידעו כי בשעת מלחמה יחמיירו בדינו של 'מרגל' ולא יקפידו לחקור ולברר על אמיתות האשמה. נמנו וגמרו לאסוף סכום כסף, כדי לסתום פי המסטינים והמקטרגים, ואכן בתוך זמן קצר עלה בידם לגייס יותר מעשרת אלפים זהובים. ביום המשפט, הגיע החתם סופר לבית המשפט הצבאי, את 'הנאשם' הושיבו באמצע החדר וסביבו ישבו שופטי המלחמה, וביד כל אחד מהם חרב שלופה.

המשך בעמוד הבא

הרב עובדיה דהן שליט"א

יו"ר המועצה הדתית אשדוד ורב בית הכנסת
חינכי הישיבות – "בית יוסף" קרית פוניבו

למה נענש משה שאין שמו מוזכר בפרשת כי

תשא

"ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" (לב, לב)
ולכן נמחה שמו של משה ואינו מוזכר בפרשת כי תשא. וצ"ב למה נענש משה שאין שמו מוזכר בפרשת כי תשא והרי הוא מסר נפשו להציל את עמ"י שהם בניו שם מקום והיה צריך ליתר פרשה על שמו בשביל זה ובפרט שהזוהר הקדוש [נח דף ס"ז:] משבח כי בשונה ממושה רבנו שהתפלל על ישראל שלא יענשו בניו חטא העגל, נח לא התפלל על בני דורו שינצלו מהמבול. לפיכך נקרא המבול על שמו [ישעיה נ"ד - ט]: "מי נח". א"כ מה מקום יש להענישו.

אלא יבואר עפ"י מה שאומר הרב אלימלך בירדמן שליט"א 'שמעתי מבעל המעשה, שבבחרותו למד בישיבת פוניבו' אצל הגאון ראמ"מ שך זצ"ל, והיה נוסע מפעם לפעם לירושלים לשובות בצל רבו הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע, וכיון שהיה בעל כשרון גדול וחביב אצל הרב שך, שאל אותו פעם מדוע הוא מרבה בנסיעותיו לירושלים, פתח הלה וחזר לפניו על מאמר ששמע באותה שב"ק (פר' כי תשא מפי רבו, וכה אמר, מצינו בזוה"ח (ריש שה"ש) שלכן לא נזכר שמו של משה רבינו ע"ה בכל פרשת תצוה מפני שאמר 'ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת', ומקשים העולם, מדוע נענש משה רבינו על כך, והלא מסר נפשו על כלל ישראל, אלא, ביאורו, דנענש על אמירתו 'ואם אין שנראה כמסתפק אם תועיל תפילתו, על זה הספק נענש, כי המתפלל בכונה שלימה יש לו להיות מובטח שתקובל תפילתו, כשמוע הרב שך את דבריו אמר לו בהנאה 'אם כן תמשיך לנסוע, והבא משם דברי תורה כאלו כל שבוע...' (באר הפרשה)

בשורה משמחת לקראת חג הפסח יצא לאור 'למעשה על ההגדה' להשיג בבית הכנסת החיד"א אצל ר' יצחק משענייה שליט"א או בדוא"ל של המערכת

המשך מעמוד קודם מאמר הרב פנחס זרביב

נבהל ה'חתם סופר' מן המראה שנגלה לעיניו, והנה זה פלא, השופט הראשי החל להשמיע את דבריו בדברי הרגעה ועשה הכל כדי להפסיק דעתו של החתם סופר. הוא הוסיף ואמר כי אל לו לירא מן החרבות השלופות, כי כן מנהגם של שופטי הצבא בכל משפט שבו דנים. אחר כך ציווה להשיב החרבות לנדון. המשפט עצמו נמשך זמן קצר בלבד.

החתם סופר השמיע את גירסתו ודחה את כל טענת השופטים תוך כדי דיבור, קרא ראש השופטים לחתם סופר וציווהו לצאת לחדר צדדי. כאשר היו שניהם לבדם, פנים אל פנים, פנה אליו השופט ואמר, אינך מכירני, אך אני זוכר אותך היטב. אני הייתי אותו חייל אשר לפני שלושים שנה התוודענו איש אל רעהו בבית הנגיד היהודי במינץ. הבטיח השופט כי לא יאונה לחתם סופר כל רע וכי ידאג שיצא זכאי במשפט. וכך הווה. נתבונן שבעת אשר ישב החתם סופר במינץ בבית הנגיד והתקרב אליו איש מלחמה ההוא, והוא היה לו לתועלת ולסעד, עוד לא ידע מה יהיה בסופו אחרי שלושים שנה ובאיזה אופן ישלם לו טובה נגד טובה, אמנם מה מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ ית"ש ויתעלה לנצח. בזה פירש ה'חתם סופר' וראיתי את אחורי לפני לא יראו כי פעמים הרבה אנו רואים דברים וסיבות שונות הנעשים בארץ באין מבין על מה ולמה הקב"ה עשה כן ולא יזה צורך ותכלית, אבל בעבור ימים רבים אנו רואים ומבינים למפרע שלא לחינם וללא הועיל עשה ד' ככה, כי היו הכנות והקדמות שיעשה על ידם דבר גדול תשועה ופורקן לישראל בכללית או בפרטית. והיינו וראיתי את אחורי' לאחר שנעשה תכלית הדבר, אז תבין ותראה למפרע לאיזה כונה היו הסיבות והענינים הקודמים, אבל 'פני', מה שלפני, מה שעתידי לבוא קודם עשיית הדבר והתכלית, 'לא יראו ולא יבינו'. (חוט המשולש)

משה רבינו בסנה לא רצה לראות אף שזכה לשכר על זה מ"מ אח"כ כשרצה לראות אמר לו כשרציתי לא רצית וכו' שהפסיד

ההזדמנות

ונוסיף בזה מש"כ הגאון רבי שמואל רוזבסקי זצ"ל בספרו זכרון שמואל (עמו תקלג) שכתוב במדרש (שמו"ר מה ה) ויסתר משה פניו, רבי יהושע בן קרחה אמר לא עשה משה יפה שהסתיר פניו, שאלולי שהסתיר פניו היה מגלה לו הקדוש ברוך הוא מה למעלן ומה למטן ומה שהיה ומה עתיד להיות, ובאחרונה בקש לראות, שנאמר: הראני נא את כבודך, אמר הקדוש ברוך הוא כשבקשתי לא בקשת, עכשו שבקשת איני מבקש.

אמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אף על פי כן הראה לו שלש, בשכר שלש זכה לשלש, בשכר ויסתר, וידבר ה' אל משה. בשכר (שמות ג, 1): כי ירא, (שמות לד, ל): וייראו מגשת אליו. בשכר (שמות ג, 1): מהביט, (במדבר יב, ח): (ומדרש זה חולק על הגמ' בברכות 2).

ומבואר שאע"פ שזכה לשכר גדול על שירא מלהביט, מ"מ כאשר ביקש שזכה להביט בדרכי ה' הוא לא זכה, ואמר לו ה' כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה אני איני רוצה, כי כאשר ה' נותן לאדם משהו הוא צריך לנצלו, ואם אינו מנצלו מה רב עונו והפסדו גדול.

ומסיים ר' שמואל וכך הוא הדבר שכל אדם לפי ערכו אם מזמנים לו דבר והוא אינו מנצלו, נלקחת ממנו הטובה ושוב גם אם ירצה לקבל יתכן שיאמרו לו כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה אני איני רוצה.

ומעתה יבואר שלמרות שהיה מרויח בזה הרבה אמונה שמעיקרא היה מבין כמה נפלאים דרכי ה'

מ"מ כיון שסירב מעיקרא להביט את פני ה' ולהבין הוא הפסיד שלא יזכה לזה.

הלימוד מזה למעשה. עד כמה חשוב לנצל את ההזדמנויות, שיש ימי רצון וללמוד ולהתפלל בהם

הרב פנחס זרביב

כיצד ניתן לשטן כח כזה לבלבם עד כדי כך

וירא העם כי ביש משה לרדת מן ההר וגו' (לב א) פירש"י בא השטן וערבב את העולם והראה דמות חשך ואפלה וערבוביא לומר ודאי מת משה לכך בא ערבוביא לעולם וכו' עכ"ל והקשה הלקח דעת כיצד ניתן לשטן כח כזה לבלבם עד כדי כך ולשנות את סדרי הבריאה.

אלא מאחר שנתגלה לעשות דבר יוצא מן הכלל להפוך סדרי כבוד שמים על הר סיני באופן יוצא מן הכלל, לכן ניתן גם לשטן כח כזה, שזה לעומת זה עשה אלוקים, כדי לקיים מש"כ (דברים ל טו) 'ראה נתתי לפניך היום את החיים הטוב ואת המות וגו' ובחרת בחיים' ושיהיה בחירה. עכ"ד.

ויש להוסיף מש"כ בספר 'משלי החפץ חיים' (פ"ד) את המשל דלהלן: לפני שנים רבות הסתופף בצל ישיבתו של הח"ח אברך אחד למדן גדול, שהצטיין גם ביראת שמים, אולם היה עני מרוד ואביון גדול. היה אברך זה קובל לעתים קרובות לפני הח"ח על מרי גורלו והיה מבקש את הח"ח להתפלל עליו שירחמו עליו מן השמים ויחלצוהו מחבלי העוני. אף מבטיח היה, כי לכשיעזור לו השי"ת וירחיב גבולו - עשר יעשר מדי שנה בשנה את נכסיו, אפילו יעלה לו דבר זה באלפים.

מי אני ומה אני, היה הח"ח משיב לו, שאתה מבקש דבר יה ממני. חייב אתה לבקש רחמים ממנו ית' בכל לבבך, ואם תרצה תפילתך, תפקד בפקודת ישועה ומבוקשך ניתן לך. ברם ראה הזהרתך כי את מוצא פיך מוכרח תהיה לקיים. אוי לו לאדם המזלזל בכגון אלה.

ובאמת, כעבור זמן לא רב, התחיל האברך דגן לשלוח ידו במשא ובמתן, וה' ברך את מעשי ידיו, ובמשך שנים אחדות הצליח להגיע למדרגת סוחר גדול, שזכות ישיבה לו במוסקבה, דבר שאין זוכים לו אלא סוחרים גדולים ועשירים מופלגים.

אולם משנתעשר, שכח לגמרי את הבטחתו שהבטיח לרבו הח"ח. ידיו נעשו קפוצות ולא נפתחו אפילו פעם אחת לתת פרוטה לדבר שבצדקה.

הח"ח ידע על הדבר, אולם מעולם לא הזכירו לפני מקורביו.

פעם אחת אירע מעשה נזדמן הח"ח למוסקבה בעניני הישיבה שלו. באו נכבדי העיר להקביל פניו וביניהם גם תלמידו לשעבר, הגביר העצום, שכגודל עושרו כן גדלה קמצנותו. בעת שאלת השלום שמח שמחה גדולה להפגש שוב עם רבו. ישב והמתין עד שילכו הנאספים מבית האכסניה של הח"ח. משהלכו להם הנכבדים והוא נשאר ביחידות עם רבו, פרץ בכבי גדול ואמר 'רבי חולה אני במחלה קשה, וביותר אנושה מחלתי שידוע אני ומכיר בטיבה ואיני יכול לעזור לעצמי ולא כלום'. מהי איפוא מחלתך שאלו הח"ח? 'קפוצות ידי, סגורות כאילו נעולות היו במנעול, ואיני יכול לפותחן איני יכול לתת אף פרוטה אחת לצדקה, נתקשה לבי כאבן. זוכר אני הבטחה שהבטחתי למר להפריש מעשר מכל שיהיה לי, אולם אין לי כל שליטה על ידי, השטן שולט בהן, ואין הוא מניחני לתת צדקה'. ענני רבי, על מה ולמה עלתה לי כך? חייך הח"ח ואמר שמע סיפור המעשה שאספר לך.

יהודי כפרי בא פעם בערב החג העירה לקנות צרכי החג. נכנס לחנוני שהיה רגיל אצלו וביקש ממנו קמח ברובל כסף. אמר לו החנוני: 'הטרח נא עצמך ידידי וקח את שקיק הקמח שלך שפוך לתוכו קמח כדי צרכך ואני אשים אבני המשקל על כף המאזנים' שמע הכפרי שהלה מבקש ממנו למלא בעצמו את שקיק הקמח, נטל שק גדול ומילא אותו מידה גדושה החנוני השיים עצמו כאינו רואה ולא כלום, עמד והמתין לכפרי שיסיים מלאכתו.

משהגיעה שעת התשלום, הוציא הכפרי רובל כסף אחד והושיטו לחנוני. אומר לו החנוני 'הרי שפכת קמח מלוא השק ומחירו חמישה רובלים האיך זה אתה בא ומשלם לי רק רובל אחד?'

תמה הכפרי אני הרי בקשתך תחילה קמח ברובל אחד, ואתה אמרת לי שאמלא שקי בעצמי. עמדתי ומלאתי, ואתה שתקת, הרי שמה שלקחתני, ברובל אחד לקחתני, ומדוע אתה תובע חמישה?'

אני סבור הייתי, משיב לו החנוני, שחזרת כך וגמרת בדעתך לקחת יותר קמח משחשבת תחילה. אני הרי איני יודע אתה שפכת קמח ואני עמדתי מצד שני ושמתי אבני משקל על כף המאזניים. וכי מה סבור היית, שאתה תשפוך קמח ותוסיף ותשפוך, וכף המאזנים לא תעלה כנגדך?'

וכן אירע גם לך סיים, ואמר הח"ח, אף אתה סבור היית, כי מצד אחד ישיעו עליך רב שפע, ומצד שני ישארו על כף המאזנים אותן אבני משקל (כלומר אותו יצר הרע) טעות היתה זו בידך, ידידי, ככל שרבה והולך השפע על כף המאזנים מזה, כן רבות והולכות אבני המשקל שעל כף המאזנים מזה, וחייב אדם לדעת מהו המחיר שיתבע לשלם בסוף.

הלימוד מזה למעשה אם יש לך יותר כוחות אתה תתבע יותר כי זה לעומת זה עשה ה'

הרב חיים בן חמו שליט"א

בזמן מתן תורה זכה עם ישראל להתרומם ולשיאים רוחניים שאין לנו בהם כל השגה, אילו היו שומרים על מעלתם זו עוד מספר שעות היו זוכים לקבל את פני משה כאשר בידו הלוחות, והעולם היה מגיע ליעדו.

אלא שלמרבה הצער סרו מהר מן הדרך, עד שחזו"ל דימו אותם לכלה המזנה מתחת לחופה, יש לציין כי מדובר בדור דעה, דור יוצאי מצרים, שזכו במעמד הר סיני ועליהם נאמר "אמרתי אלוהים אתם ובני עליון כולכם" מלמד שפסקה מהם זוהמת הנחש, והם כמו ידיהם יוצרים עגל סוגדים לו, ואומרים לו "אלה אלוהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים" ונקנסה עליהם מיתה.

משה רבנו יורד מההר רואה את המחולות ושובר את הלוחות, ויש להבין, מדוע משה שבר את הלוחות? בכלל אנו רואים שהתורה וחז"ל עושים עסק גדול מהלוחות, כאשר מה שכתוב בהם היה מעט מאוד ביחס לכל התורה, והיה אפשר לתת את התורה כאשר עשרת הדברות כלולים בתוכה ולא במעמד כזה מיוחד? גם רואים שהלוחות זכו למעמד מיוחד, עשו להם ארון מיוחד, מה שאין כן לשאר הכלים, ומכל כלי המשכן הכלי היחיד שהיה נושא את נושאו היה זה הארון, ומה מעניין שהלוחות ושברי הלוחות היו מונחים בו.

כמו כן אנו לא רואים שהתורה או חז"ל מבקרים את משה על כך ששבר את הלוחות, ההיפך בחתימת התורה משה מקבל אישור על ששבר את הלוחות שנאמר (דברים לד-יב) "ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל" מבארת הגמ' (שבת פז:) "אשר שברת" אמר לו הקב"ה "יישר כוחך ששברת", וכן במסכת (יבמות סב.) שלושה דברים עשב משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו ואחד מהם ששיבר את הלוחות, והגמ' שואלת מאי דרש? ומשיבה שמושה למד ק"ו מפסח, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצוות אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה וישראל מומרים על אחת כמה וכמה? ולכן שבר את הלוחות, שואל המהרש"א אם הסיבה היא הקל וחומר, למה משה המתין לשבירת הלוחות רק כאשר ירד מההר, למה לא שבר את הלוחות בעודו בשמים? ותירץ שלא היה משה מאמין שעם ישראל עשו עגל, ומכאן לומדים שאפילו אם אתה שומע מפי יחיד הנאמן עליך ביותר, אל לך לקבל עדות זו כמוחלטת, ואפילו כאן שמדובר במלך הנאמן, ובמאמין הגדול משה רבינו, והראייה שמושה צדק, שלא מצאנו שהוא נענש על כך, וגם שהסכימה דעתו של הקב"ה באמור לו יישר כוחך ששברת.

נקודה חשובה לא פחות ניתן ללמוד מהתנהגותו של משה רבינו ע"ה, כאשר נבוא לתאר את הפסגה הרוחנית לה זכה משה באותם הארבעים יום ששהה בשמים, להם לא אכל, ומים לא שתה, משה כילוד אשה מתווכח עם המלאכים ומנצח אותם, והנה בתום אותם ימים בהם זכה להודיך ולהיות ממש כמלאך, ולומד את כל התורה כולה חוכמתה רמוזה וסודותיה מפי הקב"ה, ובסיום אומר לו הקב"ה "לך רד" ובמדרש מתואר שכאשר משה שמע את שתי המלים הללו, חשכו עיניו, נדמה כמו שחרב עליו עולמו, אין לנו מלים היכולות לתאר את התחושה הקשה שליוותה את משה, ממש כאדם שמנתקים אותו ממכוננת הנשמה.

ועם זאת ובמצב הנפשי המורכב הזה משה מחשבן בהגיון בריא ובשליטה מלאה, כאשר בראש מעייניו זה איך להעביר את תחושותיו אל העם בצורה הטובה ביותר, ושהרושם יחזק לדורות הבאים, ולכן כאשר הוא רואה את העם צוהל סביב העגל לקח את הלוחות ושבר אותם לעיניהם, בפעולה זו הוא הכה את כל העם בהלם ובזעזוע שהשאיר את הרשמים עד ועד בכלל, ולאחר מכן משה לוקח את העגל טוחן אותו לעיני ישראל, ואין פוצה פה, על אף שלפני מספר רגעים אמרו עליו "אלה אלוהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים", ובזוהר הקדוש מובא שבשעה שאמרו "אלה אלוהיך ישראל" רצה האוקיינוס לשטוף את העולם, ולאחר שמושה טוחן את העגל ופזר את האפר בים ונגרע הים מזעפו, ועל אף שהיו במדבר ולא היה שם ים, אלא שהים עלה לשם.

שליטה מעין זו היא מחויבת המציאות אצל גדולי ישראל, ומצאנו אותה גם אצל אהרן הכהן בפרשה, כמובא בדעת זקנים לבעלי התוס', שלאחר שעם ישראל פנו לאהרן בדרישה "קום עשה לנו אלוהים אשר ילך לפנינו..." אמר להם אהרן פקדו את נומי הזהב... ומבואר שם שכוונתו של אהרן הייתה לשם שמים, אמר אהרן אם אציע להם את נחשון או כלב שימלא את מקומו של משה, מה יהיה כאשר ישוב משה? יכולה לפרוץ חלילה מחלוקת בעם, ואם לא אציע להם תחליף אולי הם יבחרו להם תחליף לבד, וסביר להניח שתהיה מחלוקת את מי בוחרים, ואם אציע להם את עצמי במקום משה, שמא דבר זה יפגע במשה כאשר ישוב, אומר אהרן לכן אעסיקם בדברים שאין בהם ממש, ובינתיים יבוא משה, לכן אמר להם אהרן שיפרקו את התכשיטים אשר באזני בניהם ונשיהם, בהנחה שהנשים חסות על תכשיטיהם ויתנגדו ובינתיים יבוא משה, רואים אנו איך אהרן מחושבן על כל צעד, ואכן אהרן הפך להיות סמל ודוגמא למידת הסובלנות, אוהב שלום ורודף שלום, גם בשעה שהעם היה בלחץ שהרי כאשר חזר דחה את הצעתם הרגו אותו.

ואמנם הבדלים רבים יש בין הלוחות הראשונים ללוחות השניים, אך דווקא הלוחות השניים לאחר שעם ישראל חטאו בחטא העגל הם הכי מתאימים, כמובא במדרש תנחומא פר נח מפני שבהם מקופלת התורה שבעל פה, מה שלא היה בלוחות הראשונים, וגם שיש בה צער גדול בלימודה.

יהי רצון שנוכה לעסוק בתורה לשמה ולזכות לבניין בית המקדש בקרוב אמן.

התודה והברכה למועצה הדתית אשדוד על עזרתם האדיבה בהוצאת ספר 'למעשה על מגילת אסתר מהדו"ב' והכל בכדי להגדיל תורה ולהאדירה ולעמוד בראשה הרב עובדיה דהן שליט"א שנודע בנעם הליכותיו ומידותיו ואהבת התורה שיוקדת בליבו וכן לרב חיים בן חמו שליט"א ראש כולל מושב עצמם מנהל מחלקת תרבות תורתית שנודע בנעם הליכותיו ומידותיו ואהבת התורה שיוקדת בליבו. וכן לפה מפי מקרגליות הרב יואל דהן שליט"א ר"מ בישיבת 'אורחות חיים' על עצותיו המחכימות.

להשיג את הספר ולתגובות על המאמר לפנחס זרביב 0583271323 או בדוא"ל p0583271323@gmail.com